

NEVESTE SIMBOLISTE (*Agatha*)

AI. CISTELECAN

Abstract

The essay discusses the life and works of the poet Agatha Grigorescu-Bacovia. The analysis of her work takes into account all the critical bibliography regarding the author; among the main aspects of her poetry which are unveiled there are the Bacovian bovarism, the diaphanous structure of the imagination and sensibility; the conflict between the genuine nature of the poet and her project consisting in a deliberate 'Baconianization' is also followed along the chronological evolution of her works.

Keywords: bacovianism, bovarism, stiltedness, jewelry, reverie.

Cea mai feroce devotată nevestă din literele române a fost, fără îndoială, Agatha Grigorescu Bacovia. Odată măritată cu Bacovia, după o idilă vagă care a ținut vreo 12 ani, a devenit nu doar preoteasa exclusivă a unui cult sufocant, dar și proprietara, infirmiera și agentul poetului. S-a bătut pentru el cu toată lumea, inclusiv cu el însuși, cu o energie inepuizabilă, de nu chiar în creștere. Are toată dreptatea Mihail Petroveanu să afirme că „omul Bacovia a dăinuit în mare măsură grație soției sale, devoțiunii ei absolute, deseori afirmată chiar în ciuda beneficiarului”.¹ E drept și că Agatha avea firea pregătită pentru înfruntarea, oricât de dură, cu viața. Rămasă orfană de mamă la numai patru zile, e crescută de o mătușă, alături de alte două surori mai mari (Elena și Ștefania; primii doi copii ai familiei Grigorescu au murit), în casa părintească din Mizil.² Nu-i o copilărie de tot nefericită, cel puțin în prima parte. Tatăl, Șerban Grigorescu, e negustor cu stare, la al cărui vin trăgeau nu numai Grigore Tocilescu și George Ranetti, dar și Caragiale, la braț, desigur, cu celebrul primar Leonida Condeescu (cel din *O zi solemnă!*). Familia e însă fără noroc; ruinat de propriul frate, Șerban e nevoit să-și vîndă din moșie – și firește că apoi tocmai acolo se găsește petrol. Le merge apoi din rău în mai rău. Peste toate, sora mai mare se aprinde într-o zi – „Leni devenise o torță”³ – și își va reveni greu. După dezastrul economic al familiei (din 1907), fetele își iau de lucru acasă (prin generozitatea Elenei Odobescu, sora scriitorului, președinta unei societăți de binefacere). Nenorocirile culminează însă cu moartea tatălui, pe cînd Agatha avea doar 14 ani (e născută în 1895, la Mizil; moare la București, în 1981). Luată de tutore la București, Agatha pleacă în lume, „la cei cincisprezece ani”, doar cu – zice ea – „implacabila diplomă a durerii”.⁴ Fetele trebuie să se descurce însă singure și Agatha se angajează funcționară la Societatea de asigurări Agricola, iar apoi la Creditul Urban. Colegii și șefii îi fac avansuri, dar Agatha, sobră ca o călugăriță, le-o retează sec la toți. N-are însă noroc nici la logodne; prima oară se logodește cu „inginerul Mirea”, la Constanța, dar chiar în seara logodnei acesta trebuie să plece pe front și de acolo nu se mai întoarce; după război e cît pe ce să se mărite cu un fel de văr brașovean de-al lui Goga – George Popovici, ofițer -, însă acesta se dovedește cam escroc (Agatha trecuse, la Cluj, examenul în fața generalului Petalla, guvernatorul Transilvaniei, examen obligatoriu atunci pentru nevestele de ofițer, dar vărul lui Goga

avea o fetiță dintr-o aventură anterioară și mai umblase și la banii regimentului). După câte zice în autobiografie, n-o prea trăgea inima la ofițer (deși băiat chipeș), căci tocmai la masa de logodnă „gîndul mi se ducea la modestia poetului, la ochii lui mari și albaștri, sinceri, triști, dar plini de o dragoste serafică”.⁵ Mai știu! Definitiv o convinge însă o scenă teribilă din parcul Cișmigiu, unde într-o seară o voce disperată o imploră din umbră: „Vă rog, vă rog din suflet, să nu vă căsătoriți cu tatăl Julietei; așa-zisa lui nepoată este fetița mea și-a lui George”.⁶ Are însă trecere inefabilă și infailibilă la bărbații însurați și nefericiți, ceea ce înseamnă că inspira oarece promisiuni de *consolatrice*; oricum, în mod total greșit, toți aceștia presupuneau că ar fi potrivită de amantă. Cel puțin doi scriitori sînt îndrăgostiți de ea - concomitent, firește, cu Bacovia. Alexandru Ștefănescu îi va scrie chiar înainte de a muri: „Adio, mica mea divinitate”.⁷ Și Savela e îndrăgostit de ea, măcar că prieten loial lui Bacovia – și, firește, și el însurat. Printre atîtea idile în care se ține bravă și neînduplecată, începe să scrie și, mai ales, cu o ambiție absolută și o îndîrjire eroică, să studieze; face liceul și apoi Facultatea de litere și filosofie. În 1923, cînd își ia bacalaureatul, la Sfîntul Sava, debutează deja, cu *Armonii crepusculare*. Pragmatică, realistă, cumpătată, cu un an înainte și-a cumpărat un teren de casă; în 1933 casa e gata. Nu s-ar zice că Agatha nu-i tare. Era cît pe ce să-și dea și doctoratul, cu Ovid Densusianu (teza ar fi fost despre *Symbolism în lirica contemporană*; chiar așa), dar renunță și începe o carieră de profesoară, mai întîi la Bacău, apoi la București. E activă în toate sensurile și aprigă ori de câte ori e vorba de Bacovia. Nu ezită nici să facă scandal (la o ședință a Societății Scriitorilor, revoltată de gafa lui Al. Rosetti din adresa trimisă pentru *Istoria...* lui Călinescu: „Stimată doamnă, vă rugăm să ne trimiteți un facsimil și fotografia decedatului dvs. soț, pentru Istoria Literaturii Române, care va apare în Editura Fundațiilor Regale sub îngrijirea domnului profesor George Călinescu”; a fost, se laudă ea, prima femeie care a luat cuvîntul în plenum Societății Scriitorilor)⁸, nici să facă presiuni (asupra bietului Vianu, cu cîtva timp înainte ca acesta să moară, pentru o monografie Bacovia, asemeni celei despre Ion Barbu).⁹ E drept că la timiditatea patologică a lui Bacovia trebuia un manager ferm, căci altminteri cine știe unde s-ar fi ajuns. De capul lui, poetul n-a fost în stare să treacă de cordoanele poliției nici cînd trebuia să-și ridice premiul acordat de Fundațiile Regale și era așteptat de Carol II cu suită mare!¹⁰ Iar la o ședință a Societății Scriitorilor participă abia în 1945!¹¹ Agatha, firește, îl vede ba în triumfuri (ridicat pe brațe de un grup de studenți băcăuani după o șezătoare¹² sau sufocat de admirație, tot studentească, după seminarul lui Caracostea)¹³, ba în martiriu. Ea însăși promite (cu capul pe umeri, totuși) un sacrificiu în beneficiul poeziei – la cererea intempestivă, oricît de tardivă, a poetului: „vă promit că viețile noastre se vor uni de îndată ce-mi iau licența și obțin o catedră. Dumneavoastră veți scrie”.¹⁴ De scris au scris amîndoi, de la o vreme mai mult ea. Oportunistă sau naivă, e încîntată, după război, de curtoazia regimului și de asiduitatea „noilor” scriitori. Ușor nu i-a fost, asta-i sigur. Cum zice Dumitru Micu, „viața Agatheii Bacovia nu e mai puțin zbuciumată decît a poetului”.¹⁵ Nici nu putea fi la așa devoțiune imperativă și exhaustivă.

Lui E. Lovinescu Agatha i se pare, după primele două volume (cele mai bune ale Agatheii, dacă se poate zice așa de nuanțat), o poetă „nediferențiată”;¹⁶ “nediferențiată” în

cadrul simbolismului și al modernismului incipient, dar mai ales “nediferențiată” de Bacovia, a cărui umbră poetică se străduiește să fie; din devotament complet, desigur. Bacovianismul Agathe se vede numaidecât – și el n-a depins, dacă e să fim drepti, în totul de măritiș. Pompiliu Constantinescu îl constată deja în primul volum: „printr-un predestin literar – zice el - /.../ obsesia liricii bacoviene stăpînea tiranic primul volum de versuri al d-nei Agatha Grigorescu”.¹⁷ E drept că mult nu se alege din această obsesie, căci după numai o pagină Pompiliu trage concluzia că Agatha „rămîne o amabilă versificatoare”. Amabilă și harnică, mai ales după război. Dar bacovianismul ei a făcut ceva legendă – firește, nu fără ajutorul soției-poete, care, de-o fi fost vreodată bacoviană spontan, a devenit repede bacoviană premeditat și – pe cît s-a putut – cu obstinație; bună parte din poezia Agathe stă ca o ventuză pe poezia lui Bacovia. „Empatia” ei a făcut însă și impresie bună, căci iată ce zice Monica Lazăr despre această „poetă simbolistă delicată, de temperată tonalitate bacoviană”: „a fost parcă predestinată să se contopească total cu *poezia și destinul* ilustrului scriitor”, insistînd pe „orbita bacovianismului” „pînă la un fel de transmutație a obsesiilor și timbrului acestuia în registrul propriu”.¹⁸ Nu toată lumea o vedea însă așa de bacoviană. Într-o notiță despre *Armonii crepusculare*, Perpessicius o remarcă mai degrabă în roiul care-l însoțea pe Minulescu, vorbind despre „o nebulosă în alcătuirea căreia intră himere, mistere, amurguri, cimitire și toate sfărîmăturile unui vocabular care a luminat ca un candelabru de cristal cu poezia unui Minulescu”.¹⁹ La al doilea volum, *Muguri cenușii*, i se pare chiar că „anumite accente vin /.../ de la Bolintineanu”;²⁰ oricum, Agathe i se recunosc doar ceva „veleități picturale” iar „impresia totală”, pînă și la un critic așa de mărinimos, e „deficitară”.²¹ Și lui Petroveanu i se pare că se exagerează cu bacovianismul de la debut.²² Cele mai frumoase vorbe despre poezia Agathe le-au spus însă două doamne scriitoare: „Poezia Agathe Bacovia – zic ele -, închegată într-o formă plină de originalitate și de o iscusită măiestrie a versului, se deosebește mai ales printr-o desăvîrșită îmbinare a cuvîntului cu gîndul, printr-o mlădiere a ritmului potrivită cu toate nuanțele unei delicate sensibilități”.²³ Nici Bacovia, oricît de îndatorat (și, del, interesat), n-a fost atît de gentil. Ce remarcă el, ca recenzent al *Mugurilor cenușii*, e „un stil grațios” cu care „autoarea reușește a zugrăvi diferite stări afective ale sale, în cadrul naturei”.²⁴ Poeziile, mai adaugă, „ne impresionează mulțumitor”, dar „mai mult prin vocabularul întrebuițat” (e drept că și prin „forma atît de originală”).²⁵ Adevărat că vocabularul Agathe e deja gripat de bacovianism, dar un bacovianism pus pe romanțe: „Te-am așteptat,/ Dar n-ai venit./ Și trist parodia/ Amurgul,/ În parcul gol/ Și veștejit./ /...// Și sufletul/ Gemea la fel./ Îndurerat și trist/ Ca frunza/ Pălea/ Și el...” (*Așteptare*).²⁶ Sau unul exagerat în închipuiri naturaliste, pornite de la cîte-un vers bacovian: „Coboară negură/ De corbi/ Să ingereze/ Cărnuri/ Rupte.../ Privesc/ Siniștrii-n/ Ochii orbi,/ Și sar/ Pe maxilare rupte” (*Carnagiu*). Asemenea închipuiri de lirică a cruzimii vin însă în contrast eminent cu pornirile spre reverie și spre tabloul feminizat al naturii, în care bijuteriile și garderoba țin centrul imaginației: „Împurpurate/ Muselinuri/ Albastre, roz/ Și viorii/ Se risipesc/ Pe bolta-naltă,/ Zîmbind/ Sub tonuri aurii...// Fluidice/ Ca o gîndire,/ Iau mii de forme/ Variate,/ Și subt înfiorări/ Discrete,/ Dispar, în ametist/

Muiate.” (*Tablou*). Ori de câte ori se uită la natură, Agatheii se năzăresc spontan spectacole de feminitate grațioasă (chiar dacă uneori agresată de concupiscentă): „Văd zîne-n văluri roze,/ Și nimfe delicate,/ Naiade ce se-ngroapă/ În neguri înspumate;/ Sultane-n pietre scumpe,/ Bacante-n jocuri stranii,/ Și fauni, demoni, monștri,/ Cu gesturi vinovate” (*Orgia amurgului*). Agatha vede fie sinistru, când e bacoviană, fie diafan, când nu e. Picturalitatea ei, observată de Perpessicius, trage însă culorile în giuvaericele, dovedind o imaginație strict ornantă („Valul de rubin/ Apune/...// Raze de safir/ Pălite/ Pe deasupra/ Apelor/...// Fire de smarald/ Topite/ De arșița/ Dorulu” etc. - *Amurg*), așa încît infernalul bacovian e în totală incongruență cu această structură de suavitate. Peisagistica Agatheii e dichisire curată iar arta ei poetică e, în fond, una a împodobirii, a prețiozităților de găteală. Poate că, de fapt, poeta avea, cum zice Petroveanu, „un temperament în același timp sentimental, idilic și tonic”, bun pentru ceva „melancolie argintată” și pentru „nostalgie caligrafiate discret”,²⁷ numai că tare-și dorea să aibă altul, mai rezonant la disperare și la funebre. Imaginația ei e, însă, profund feminizată și se învîrte cu rigoare în spațiul domestic și mai ales pe principiul garderobei. “Arta poetică” a Agatheii, chiar și atunci când e expusă negativ, se trage din conceptul vestimentar, din tradiția ornamenticii. Ea e o “înveșmîntare”, o artă a împodobirilor, chiar dacă e vorba de înveșmîntarea unor lucruri stranii, grotești: “În scrisul meu,/ N-am pus podoabe grele,/ Imagini cu brocarturi aurite,/ Să-nveșmîntez/ Schelete de idei”. Și mai feminină devine această artă poetică atunci când își declamă pozitivitatea, pe care latură ea teaurizează “simțirea” și accelerează tristețea, ca toate sămănătoristele: “Ci-n el am strîns/ Simțirea mea trudită,/ Și pana mi-am muiat-o/ În tristețe/ Iar slovele își prinseră izvorul,/ Din anii stinși,/ Îndurerați și grei...” (*Introducere*).²⁸ Peisajele devin de îndată decoruri interioare și se încarcă de “dantele” și “perle”, iar ninsoarea, de-o pildă, se transformă într-un potop de diamante dăruite ca un colan: “Pe efemera clipelor dantelă,/ Perlează străluciri fermecătoare./ Să fie zîne/ Ce dansează-n spațiu/ Și ne trimit/ Comori amăgitoare?// Sau poate mîini, suave și gingașe,/ Cioplesc în aer mii de diamante,/ Făcînd naturii/ Dar de pietre scumpe,/ Cu cizelări/ Din cele mai savante...” (*Darurile iernii*). Chiar și atunci când universul e bolnav sau cotropit de durere, el cristalizează în bijuterii și flori: “Rubine vii și calde/ Să picure-n batiste,/ Din piepturile arse/ De friguri și ftizie,/ Și albe crisanteme/ Să plîngă-ndurerate,/ Când lutul meu va trece/ Solemn în veșnicie...” (*Neliniștea eternității*). Sensibilitatea se manifestă într-o solidaritate florală a sentimentului, punînd dedesubt, firește, analogia dramatică dintre destinul trecător al florii și cel al iubirii: “Nu vreau să moară florile de măr!.../ Căci ele-mi știu durerea despărțirii,/ Când tremurau/ În largurile Firii,/ Polenul/ Și enigmele iubirii...// Nu vreau să moară florile de măr!.../ Căci lor le-am spus prin lacrimi dorința,/ Când tremura, în sufletu-mi,/ Credința/ În dragostea/ Ce-mi stăpînea ființa...” (*Florile de măr*). Delicateții imaginative i se adaugă registrul de idilă naturistă, în care elementele petrec în vrajă amoroasă, seducîndu-se, alintîndu-se și sărutîndu-se reciproc: “Din covorul verde crud,/ Într-un joc de grații line,/ Vă-nălțați spre zări senine,/ Tot parfumul, cald, discret./ Vîntul serii vă alintă,/ Și sărută cu nesațiu/ Trupul vostru violet...” (*Flori de iris*). Destinul acestor flori

alintate nici nu poate fi altul decât de a deveni “cunună” sau, prin extras poetic, bijuterie: “Cine oare vă va strânge/ În cununi de-mpodobire/ Pentru jertfe de iubire,/ Sau ce suflet de poet,/ Din înfiorarea voastră/ O să smulgă visul lumii,/ Încrustându-și nemurirea/ Într-un iris violet!...”(idem). Nici anotimpurile sancționare nu vin pe altă cale decât a tandreții. Natura în complet se dedă la giugiuleală. Toamna “îmbrățișează” lumea, se mișcă feminin și – firește – înveșmîntează peisajul cu bijuterii: “Coboară toamna fumurie/ Prin crînguri reci și pe coline,/ Strîngînd la pieptul ei/ De aur,/ Albastrul/ Zărilor senine...// Se leagănă ușor pe ramuri,/ Stropindu-le cu chihlimbare,/ Și din arama-i/ Veștejită/ Ea toarnă/ Mistice tipare” (*Pastel de toamnă*). Ba pînă și neantul devine aici o “podoabă”: “În care anii să-și înfigă/ Neantul drept împodobire,/ Cînd nourii negri/ Înfășoară/ Fluidica/ Nemărginire...” (idem). Anotimpurile mai prielnice sînt ele însele îmbrățișate de poetă, strînse la piept și ascunse în suflet: “Am presimțit duiosă ta sosire/ De zîină albă, fragedă și rară,/ Și din potirul clipelor/ De vraje,/ Te-am strîns în suflet,/ Blîndă primăvară!...” (*Primăvară*). Cînd perspectiva e mai amplă - cum ar veni, oarecum cosmică - universul ajunge un fel de fastuoasă sală creștină de bal, plină de lumini și podoabe: “Cupolă bizantină pare cerul/ Și stelele par mii de arabescuri,/ Cu încruntări de bronzuri în safir,/ Iar luna își revarsă strălucirea/ Ca un fluid de aur care curge/ Din răsturnarea unui larg potir...// Dantelă de argint șerpuitoare/ E apa din grădina adormită,/ - Sculptate-n fildeș, - / Albele narcise/ Adorm sub revărsarea aurită...” (*Noaptea*). Pe măsură ce privirea cade pe lucruri mai apropiate, acestea se relevă tot mai strict în cod ornamental. Dar în general stihiiile se poartă strict seducător și relația lor e una de îmbrățișare: “Soare de iarnă,/ Ce-n falduri roze,/ Dispari în seara/ Ce se coboară,/ Mersul tău leneș/ Prin căi de aur/ E o poemă/ Ce mă-nfioară...// Te duci, alene,/ Zîmbind fantastic/ Prin strălucirea/ De val feeric.../ Te cheamă noaptea/ Să te cuprindă/ Cu brațe pline/ De întuneric” (*Imn soarelui*). Cînd tonul e luat direct din Bacovia, în poezii-replică, vocabularul se înnegrește de anxietate, dar imaginația trage irepresibil la delicatețe iar lumea rămîne un concept casnic, o “șesătură” care trebuie curățată: “E zarea cenușie,/ Ca-n plumburi zovărită,/ Și negura coboară/ Ca un imens convoi.../ Cad lacrimile iernii/ În fulguri ușoare,/ Menite să le soarbă/ Covorul de noroi...//...//O, de-aș putea distruge/ Fatala șesătură/ Pe care stă depusă/ A clipelor cenușel.../ Și dincolo de dînsa/ Să văd cum se înalță,/ Gîndirea mea desprinsă/ Din tristele-i cătușe...” (*Decembrie*). Suferința nu se pronunță nici ea altminteri decât tot în discursul bijuteriilor și înveșmîntării: “Și cine se strecoară/ Cu ispitiri deșarte,/ Pe chipul meu s-arunce/ A plînsului rubine,/ De umeri să-mi anine/ A desnădejdi mantă,/ Și-n mîini să-mi furișeze/ Potirul cu suspine!...” (*Furtuni de primăvară*). Iar jalea de iubire e, inevitabil, destrămarea unei “șesături” pe care mai înainte a fost “brodată” dragostea: “Cum se destramă-n fire negre/ Fermecătoarea șesătură/ Pe care mi-am brodat iubirea/ Și sclipitoarea-i feerie!.../ Cum n-a rămas decât regretul/ Din tot ce fu întraripare,/ Și viața cît de trist îmi cîntă/ Amăgitoare-i simfonie!...” (*Tristeți din urmă*). Sau, cînd e mai acută, mai concentrată – o astfel de durere devine, iarăși, o piatră prețioasă: “Durerea mea,/ Dă-mi mîna!/ M-am rătăcit pe drum.../ Nu-i nimeni,/ Mă întunec,/ Sunt sclava ta

de-acum...// Stăpînă-ndoliată/ Pe sufletu-mi tăcut,/ Ți-ai coborît enigma/ Din larg necunoscut, // Sub vălurile-ți sumbre,/ Mi-a înflorit iubirea/ Și-n diamantu-ți negru,/ Mi-ai strîns nefericirea...”. Circuitul imaginar al idilei merge de la flori la dantelă și se oprește la diamante. Iubirea însăși e doar amenajarea unui interior, după un concept de decorator: “Pe catifea de visuri/ Ți-am decorat magia/ Cu stemă de iluzii/ Și nimb de duioșie,/ Sub vraja ta, iubire,/ Văzînd ca-ntr-un miragiu/ O lume proiectată/ Pe-o axă viorie” (*Iubirii stînsse*). Singurătatea se poartă și ea nupțial și-i dăruie poetei un “măiestrit colan”: “Te caut ne-ncetat, singurătate,/ Să te-nfrățesc cu sufletu-mi stingher/ Și prin odaia tristă ca și mine,/ Te regăsesc în cel mai mic ungher...// ...// Comoară de mistere luminate/ Mi-ai dăruit adesea cu elan/ Și-ai făurit din visurile mele/ Cel mai frumos și măiestrit colan” (*Cîntecul singurătății*). Durerea însăși are comportament de iubit, cam posesiv, căruia/căreia poeta trebuie să-i împletească alte colane și să-i dăruiască alte pietre prețioase, nu numai să-l cînte și slăvească: “Dar, în timp ce mîna ta/ Aspră și tare,/ Tare și aspru,/ Trezește o vibrație/ În vechea mea rană,/ O, Doamna mea, Durere, // Eu trebuie să te slăvesc/ Și să te cînt,/ Și piatra prețioasă/ Și floarea ce nu pierde,/ Să le-mpletesc în părul-ți,/ Negru ca un mormînt...” (*Cantilenă*). Tot pe un suav marș nupțial vine și tristețea, nu mai puțin înveșmîntată și acoperită de podoabe și ea: “Cu brațe încărcate de visare,/ Tristețea mea,/ Apropie-te-ncet!...// Pe dureroasa clipelor oglindă,/ Să-ți profilezi/ Etericul portret.// Cu diadema visului/ Pe frunte,/ Cu perlele durerii-mpodobită, // Te voi primi, tristețea mea” etc. (*Chemare tristă*). Într-o asemenea gramatică bijuterească lacrimile, fatal, devin “fierbinți mărgăritare”: “Să nu simțiți cum plînsul/ Îmi clocotește-n suflet,/ Și cum din ochi îmi smulge,/ Fierbinți mărgăritare!...” (*Părinților mei*). Se-nțelege de la sine că dacă poetei toate suferințele îi rezultă bijuterii, broderii și salbe, transformîndu-se riguros în ornamente, compatibilitatea ei cu bacovianismul e caz strict – și dramatic - de bovarism.

Nu se schimbă mai nimic în *Pe culmi de gînd* (1934), unde perseverează aceeași imaginație bijuterească, delicată și prețioasă, dar care se visează tragică: „O mătase fină tremură pe cer./ Simfonia zilei în adîncuri moare./ Pacea peste ape macină mister.// Undele adună din amurg rubine. Irizări de ape,/ Îmi vorbesc de tine” etc. (*Între zîi și noapte*).²⁹ Lumea rămîne un mare atelier de bijutier, în care se fabrică mici reverii: „Un uriaș rubin/ Se-aprinde-n zare,/ Se cern din el văpăi/ Pe-ntreaga lume” (*Taină*). Ispitele bacovianizante s-au mai temperat, dar asta e întotdeauna cu primejdie, căci poeta dă numaidecît peste altele; peste unele pillatiene, de pildă: „Pe chipul Preacuratei, de cedru și de aur,/ Își picură tăcerea corole mici de laur./ Norod sfințit din veacuri icoanele cuprind,/ Sub clipele ce jarul din zare îl aprind” (*Natură statică*). În *Lumină*³⁰ nici nu se mai pune cazul bacovian, căci acum poeta își arată, cum zice Petroveanu, „disponibilitatea sa de entuziasm pentru fluxul înnoitor al istoriei, pentru revoluția presimțită și dorită împreună”, fiind „interesată de prezent și înfăptuirile lui” și ridicînd „ode tinereții, construcțiilor transformatoare de cadru și suflete”.³¹ Așa e. Bineînțeles că și entuziasmul e tot bijuteresc: „Cerule,/ Ești tot mai aproape/ De noi./ Spuza/ Stelelor tale/ Mi se revarsă/ Beteală pe umeri.” (*Nocturnă*). Dar fericirile sînt intense și extrem emfatic: „Aleargă mașina/ Pe gloriosul pămînt/ Al Moldovei.../ Spre minunile ei/ De ieri,/ Spre

giganticele înfăptuiri/ De azi” (*Drumuri*). Leon Baconsky zice că, totuși, „e prezentă și aici amprenta vizibilă a creației bacoviene” și că „universul imagistic al poetului, cadențele specifice versului bacovian o domină, substituindu-se adesea modului ei personal de receptare și transmitere a impresiilor”.³² Nu prea se mai vede, da-i drept că există un bacovianism de cult, strâns în ciclul devotat *In memoriam*. Poezii de doliu, de amintire, evocări, retrairi cu religiozitate: „Cu tine-am fost/ Iubitul meu,/ Cu tine,/ Pe drumul lung/ Și-nsingurat al vieții” (*Aniversara*). O recidivă mai autentică se petrece, totuși, în *Cu tine, noapte*.³³ Sigur aici bovarismul s-a întâlnit cu o stare mai adecvată, de apăsare și singurătate: „Tăcerea ascunde/ Masa de lucru,/ Fotoliile înflorate,/ Glastra cu florile albe.// Soarele trece/ După zarea de sânge,/ Spaima încremenește/ Ochiul zilei.// Prin muguri/ Seva primăverii,/ Și nimic./ Uitare, ceață...” (*Cu tine, noapte*). Oricât de bine ar fi deprins bacovianismul, Agatha tot bijuterește lucrează: „Nu pot sfărâma/ Diamantul/ Șlefuit/ Din migala/ Durerilor...// Nici năframele/ Țesute în/ Aurore de lacrimi/ Cu luceferi/ De dor...” (*Anii*). Un fel de *Cântarea Cântărilor* se vor fi vrut *Șoaptele iubirii*³⁴, dialog amoros, nu lipsit de ceva lascivitate în prețiozitățile lui: „Să ne iubim,/ Frumoasa mea,/ Sub bogatul/ Frunziș/ Al copacilor/ Sub giulgiul/ De rouă/ Cu scipiri/ De diamant”. Fatal! Bijuteriile n-au cum lipsi de niciunde la Agatha; și nici referințele funebre, când îl îngână pe Poet. Sinteza nu iese însă. Pietrele prețioase ale Agatheii nu se bacovianizează nicidecum. Cam asta-i drama din poezia Agatheii: nepotrivirea dintre imaginația ei de salon, feminină și cochetă, și bovarismul infernalelor. Nimeni nu și-a dorit mai mult decât Agatha să fie bacovian; nimeni, la urma urmei, nu era mai în drept să fie; poate nici mai dator; dar puțini erau mai nepotriviți și mai inapți pentru așa ceva. Agatheii i s-ar fi potrivit mai bine feeriile, topirile cu extază, de genul celor pe care i le raportează lui Bacovia în *Terase albe*: „Scînteie de mister îndumnezeit mi-e gândul, și mă avînt cu el, și plutesc pe nemărginirea spațiilor și a apelor, și nimic nu mă mai leagă de humă. Sufletul prinde aripile văzduhului și plutește pe unde”.³⁵ E drept însă că o soție devotată își urmează soțul pretutindeni. Dacă-i poetă, și în poezie. Și nu e Agatha singura soție de poet care a dus devoțiunea pînă la a-și imita soțul. Din contră, avem chiar o mică galerie de asemenea neveste absolute.

Note

- ¹ M. Petroveanu, *Cuvînt înainte* la *Agatha Grigorescu-Bacovia*, „Poezii și proză”, Prefață de Mihail Petroveanu, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 6.
- ² Datele biografice sînt luate din: *Agatha Grigorescu-Bacovia, Poezie sau destin. Viața poetei*, Editura Eminescu, București, 1971.
- ³ Idem, p. 38.
- ⁴ Idem, p. 100.
- ⁵ Id., p. 194.
- ⁶ Id., p. 198.
- ⁷ Id., p. 147.
- ⁸ Id., p. 270.
- ⁹ Id., p. 209.
- ¹⁰ *Agatha Grigorescu-Bacovia, Bacovia. Poezie sau destin*, ediția a II-a, revăzută, București, Editura Eminescu, 1972, p. 249.
- ¹¹ Idem, p. 286.
- ¹² Id., p. 162.
- ¹³ Id., p. 233.
- ¹⁴ Id., p. 125.
- ¹⁵ D. Micu, *Început de secol. 1900-1916. Curente și scriitori*, Editura Minerva, București, 1970, p. 450.
- ¹⁶ E. Lovinescu, *Scrieri IV, Istoria literaturii române contemporane*, Ediție de Eugen Simion, Editura Minerva, București, 1973, p. 673.
- ¹⁷ Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, VI, Ediție îngrijită de Constanța Constantinescu, cu o prefață de Victor Felea, București, Editura Minerva, 1972, p. 100.
- ¹⁸ Monica Lazăr, în *Dicționarul Scriitorilor Români*, D-L, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998, p. 454.
- ¹⁹ Perpessicius, *Opere*, XII, *Mențiuni critice*, Editura Minerva, București, 1983, p. 526.
- ²⁰ Idem, p. 281.
- ²¹ Idem, p. 282.
- ²² M. Petroveanu, *op. cit.*, p. 6.
- ²³ Marg. Miller Verghy și Ecaterina Săndulescu, *Evoluția scrisului feminin în România*, București, Editura Bucovina, 1935, pp. 408-409.
- ²⁴ G. Bacovia, *Opere*, Prefață, antologie, note, bibliografie de Mihail Petroveanu, text stabilit, variante de Cornelia Botez, Editura Minerva, București, 1978, p. 412.
- ²⁵ Idem, p. 413.
- ²⁶ Citatete din ediția *Poezii și proză*, 1967.
- ²⁷ M. Petroveanu, *op. cit.*, p. 7.
- ²⁸ Citatele din *Agatha Grigorescu, Muguri cenușii. Versuri*, Tipografia “Răsăritul”, București, 1926.
- ²⁹ Citatele din antologia *Poezii și proză*.
- ³⁰ Editura pentru literatură, București, 1965.
- ³¹ M. Petroveanu, *op. cit.*, p. 8.
- ³² Leon Baconsky, *Marginalii critice și istorico-literare*, Editura pentru literatură, București, 1968, p. 168.
- ³³ Editura pentru literatură, București, 1969.
- ³⁴ Editura Cartea Românească, București, 1979
- ³⁵ *Poezii și proză*, p. 235.